

مقاله پژوهشی

مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

دوره نهم، شماره اول، بهار ۱۳۸۹، ۴۷-۵۸

تأثیر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای Berne بر بهبود عملکرد والدین دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهر رفسنجان

مریم فتحی‌پور^۱، غلامرضا ابراهیمی‌نژاد^۲، صدرا... خسروی^۳، محسن رضائیان^۴، علی اصغر پورشانظری^۵

دریافت مقاله: ۸۸/۸/۲ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۸۸/۱۰/۲۲ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۸۸/۱۱/۱۲ پذیرش مقاله: ۸۸/۱۲/۸

چکیده

زمینه و هدف: سعادت انسان تا حد زیادی به چگونگی ارتباط با دیگران بستگی دارد. هدف این پژوهش بررسی تأثیر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای [TA (Transactional Analysis)] اریک‌برن (Eric Berne) بر بهبود عملکرد والدین دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهر رفسنجان در سال ۱۳۸۸ بوده است.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه تجربی با استفاده از روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای از بین دبیرستان‌های شهر رفسنجان تعداد ۴۰ نفر از والدینی که از پرسش‌نامه [FAD1 (Family Assessment Device)] نمرات پایین کسب کرده بودند، انتخاب شدند و با روش تصادفی در دو گروه گواه و آزمایش جای گرفتند. گروه آزمایش طی ۱۰ جلسه (۱/۵ ساعت در هفته) به مدت ۳ ماه تحت آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای قرار گرفتند و مجدداً پرسش‌نامه (FAD1) بر روی هر دو گروه اجرا گردید. داده‌ها با استفاده از تی زوجی و تحلیل مانوا (manova) و تحلیل واریانس بررسی شدند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش حاضر نشان داد، میانگین نمرات عملکرد پس‌آزمون گروه آزمایش نسبت به گروه گواه افزایش معنی‌داری داشته است (به ترتیب $134/7 \pm 9/87$ و $96/4 \pm 10/72$) ($p < 0/0001$). هم‌چنین پس از آزمون، تفاوت معنی‌داری بین مؤلفه‌های عملکرد والدین (نقش، حل مساله، ابراز عواطف) در دو گروه مشاهده شد ($p < 0/0001$) به گونه‌ای که نمرات گروه آزمایش به ترتیب از ۴۲/۱، ۳۹ و ۱۵/۹ به ۵۷/۹، ۵۷/۹ و ۲۲/۹ افزایش یافته بود. این نکته بیانگر این است که آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای باعث بهبود عملکرد والدین شده است.

نتیجه‌گیری: بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای Berne می‌تواند یک روش کاربردی برای برقراری ارتباط بالغانه و بهبود بخشیدن به ارتباطات ضعیف باشد.

واژه‌های کلیدی: تحلیل ارتباط محاوره‌ای، عملکرد والدین، دانش‌آموزان پسر، رفسنجان

۱- (نویسنده مسئول) دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره و راهنمایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

تلفن: ۰۳۹۱-۸۲۲۳۵۴۴، دورنگار: ۰۲۳۶۲۸۰-۰۳۹۱، پست الکترونیکی: fathipour_m@yahoo.com

۲- استادیار گروه آموزشی روانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان

۳- دکترای روان‌شناسی بالینی و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد فیروزآباد

۴- دانشیار گروه آموزشی پزشکی اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

۵- دانشیار گروه آموزشی فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

مقدمه

خانواده چیزی بیش از مجموعه افرادی است که در یک فضای مادی و روانی خاص به سر می‌برند [۱]. نظریه سیستم‌ها و ارتباط بیان می‌کند که عناصر یک سیستم با هم در ارتباط بوده و ممکن است به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر همدیگر و نیز بر کل سیستم تأثیر بگذارند. [۲] اکثر مشکلات و ناسازگاری‌های رفتاری که ریشه در خانواده دارند برخاسته از تعاملات درون خانواده‌ای می‌باشند که فرزندان این تعاملات را غیرقابل تحمل یا حداقل تند و خشن درک می‌کنند [۳]. به نظر Eric Berne افراد، پرنس و پرنسس به دنیا می‌آیند اما والدینشان آنها را به صورت قورباغه درمی‌آورند [۴]. تحلیل ساختی - محاوره‌ای Berne، نظریه منظم و هماهنگ درباره شخصیت و پویایی‌های اجتماعی ارایه می‌دهد که از تجربه بالینی و شکلی از درمان عقلانی و عملگرا استنتاج شده است [۵]. دیدگاه تحلیل ارتباط محاوره‌ای یک نظام روان درمانی است که در درمان انواع اختلالات روانی، از مشکلات روزانه گرفته تا روان‌پریشی‌های بسیار عمیق به کار می‌رود. این نظریه، روش‌های درمان فردی، گروهی، زوجی و خانوادگی ارائه می‌دهد و خارج از حوزه درمانی، در تحلیل رفتار متقابل در مراکز آموزشی نیز کاربرد دارد.

طبق تحقیقات متعدد از جمله Schmid این نظریه در همه حوزه‌های حرفه‌ای کاربرد دارد [۶]. در این نظریه مفاهیمی مانند الگوی حالت نفسانی (والد- بالغ- کودک)، روابط متقابل، نوازش، پیش‌نویس زندگی، بازی‌های روانی، استقلال و خودپیروی مورد استفاده قرار می‌گیرد [۷]. در این نظریه هدف شناخت و تغییر رفتار است. به نظر

Eric Berne مراحل تغییر رفتار عبارت از: زدودن عوامل نامناسب از رفتار، تخلیه روانی، توصیف و روشن‌سازی شیوه‌های ارتباط و جهت یابی جدید [۵] می‌باشد. در نهایت، زمانی که والدین با فرزندان ارتباط صحیح برقرار کنند آنها یاد خواهند گرفت که چگونه در دنیای پیرامون خود رفتار نمایند و چگونه به عنوان فردی مستقل برای دست یافتن به خوشبختی تلاش کنند. والدین اغلب باور دارند که همه آنها خوب و خوشبخت خواهند بود تنها اگر فرزند آنها تغییر کند، در حالی که بچه‌ها به ویژه جوانان تنها آرزو دارند که والدینشان تغییر کنند. Berg و Steiner به این نتیجه رسیدند که اگر هر یک از آنها به مقدار بسیار کمی خود را تغییر دهد شرایط بسیار بهتر خواهد شد و آرامش بیشتری در خانه ایجاد می‌شود [۸].

خانواده درمان‌گران و زوج درمان‌گران اغلب گزارش می‌کنند که ارتباط ضعیف، وجه مشترک خانواده‌هایی است که مشکل دارند. ارتباط ضعیف می‌تواند موجب مشکلات خانوادگی بسیار زیادی از جمله تعارضات خانوادگی شدید، شکست در حل مشکلات، فقدان صمیمیت و پیوندهای عاطفی ضعیف شود [۹].

ارتباط فقط صحبت کردن نیست، بلکه گوش دادن به دیگران است تا متوجه شویم آنها چه می‌گویند [۱۰]. شیوه تحلیل ارتباط محاوره‌ای، روشی عقلانی است که فرد را در تجزیه و تحلیل و درک رفتار خویش و همین طور در کسب آگاهی و قبول مسئولیت، با توجه به آنچه که در زمان حال اتفاق می‌افتد، یاری می‌دهد [۷]. با آموزش شیوه‌های صحیح برقراری روابط به افراد و بکار بردن این شیوه‌ها توسط آنها، کیفیت زندگی بهبود می‌یابد [۱۱]. در مطالعه Javadi بر روی مادران دانش‌آموزان دختر منطقه ۲

آیا آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر مؤلفه‌های عملکرد والدین (نقش، حل مسأله و ابراز عواطف) دانش‌آموزان پسر شهر رفسنجان تأثیر دارد؟

مواد و روش‌ها

پژوهش از نوع تجربی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون و مقایسه نتایج با گروه گواه در سال ۱۳۸۸ بوده است. اندازه گروه‌های مشاوره معمولاً شش تا دوازده نفر است [۱۵]. با این وجود، حجم نمونه با فرمول آماری $S=5/4$ $\beta=10\%$ ، $\alpha=0/05$ و $\text{Effect Size}=20\%$ (حداقل تأثیر ارزشمند آموزش) ۱۵ نفر محاسبه شد که جهت پیشگیری از ریزش، دو گروه ۲۰ نفره انتخاب شدند. با استفاده از روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای، از بین ۱۴ دبیرستان پسرانه شهر رفسنجان، دو دبیرستان انتخاب و از هر دبیرستان دو کلاس پایه اول (به دلیل تغییر مقطع تحصیلی فرزندان و پیشگیری از مسائل آتی) به صورت تصادفی انتخاب و بر روی والدین آنها آزمون FAD1 اجرا گردید. در FAD1 به هر گزینه ۱ تا ۴ امتیاز تعلق می‌گیرد. حداکثر امتیاز آزمودنی در این مقیاس ۱۸۰ نمره، متوسط نمره ۱۲۷/۸۱ و نمره پایین‌تر از ۱۰۹/۸۱ کارآیی ضعیف و مختل می‌باشد.

از بین ۱۴۰ نفر از والدین ۴ کلاس، ۱۲۰ نفر دعوت پژوهشگر را پاسخ دادند که در مرحله بعد ۴۰ نفر از والدینی که از آزمون نمره پایین‌تری (۱۰۹/۸۱) کسب کرده بودند به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. به دلیل علاقه‌مندی والدین به موضوع جلسات و میزان همکاری بالای آنها ریزش گروه وجود نداشت. مشاوره گروهی آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای

تهران، آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود عملکرد خانواده و مؤلفه‌های آن مؤثر بوده است [۱۲]. از سوی دیگر همانندسازی و ارتباط در پژوهش Momeni بر بهبود روابط ولی فرزندی در ابعاد عاطفه مثبت، مؤثر بوده در حالی که در مؤلفه نقش، تفاوت معنی‌داری بین دو گروه آزمایش و کنترل مشاهده نشده است [۱۳].

مهم‌ترین جنبه موفقیت‌آمیز آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای این است که به افراد وسیله‌ای می‌دهد تا بتوانند از آن در همه جا استفاده کنند. اگر بتوان بین دو نفر پیوندی با صمیمیت و خلاقیت، موفقیت و خالی از ترس برقرار کرد، می‌توان این پیوند را بین چهار یا شش یا صد نفر یا بین گروه‌های مردم و ملت‌ها نیز ایجاد نمود [۱۴].

با عنایت به نتایج مثبت یافته‌های تحقیقات انجام شده در پیشینه پژوهش (داخل و خارج از ایران) و عدم اثربخشی آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر مؤلفه نقش در پژوهش Momeni و تجربه مشاوره در آموزش و پرورش و مراکز مشاوره شهر رفسنجان، پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که مطابق با نظر Ruchkin [۳]، ناآگاهی والدین از شیوه‌های صحیح ارتباط می‌تواند یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار بر ناسازگاری رفتاری فرزندان به خصوص پسران باشد. لذا با توجه به پژوهش‌های فوق و خرده فرهنگ والدین در شهر رفسنجان (تأکید بر ارتباط والدانه تا یک ارتباط بالغانه) هدف اساسی این پژوهش پاسخگویی به این دو سؤال است که آیا آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود عملکرد والدین دانش‌آموزان پسر شهر رفسنجان نیز تأثیر دارد؟

توسط پژوهشگر هفته‌ای یک‌بار و حدود ۱/۵ تا ۲ ساعت جدول ۱ نشان داده شده است. برگزار شد [۱۵] طرح جلسات آموزشی به اختصار در

جدول ۱- طرح جلسات آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای

جلسه	عنوان	محتوا
اول	ایجاد ارتباط اولیه	آشنایی اعضا با یکدیگر، توضیح درباره نظریه تحلیل ارتباط محاوره‌ای و سه بخش شخصیت انسان با زبان بسیار ساده، توضیح در مورد عملکرد خانواده و مقیاس‌های آن (نقش - حل مسئله و ابراز عواطف).
دوم	آشنایی با اولین بعد شخصیتی در نظریه T.A	یعنی «من کودک» و حالت‌های مختلف آن یعنی «کودک طبیعی»، «کودک تطابق یافته» و «کودک عصیانگر» و ارایه مثال‌هایی از «من کودکی» توسط اعضا و بررسی مثال‌ها توسط مشاور و اعضا.
سوم	آشنایی با قسمت والد شخصیت و انواع والد	«والد» حمایت‌کننده «والد» گواه‌کننده و «والد» سرزنش‌کننده و ارایه مثال و بررسی مثال‌ها توسط مشاور و اعضا و دادن تکلیف برای جلسه بعد.
چهارم	آشنایی با قسمت «بالغ» شخصیت	نحوه رسم نمودار حالات نفسانی و بررسی تکالیف جلسه قبل، ارایه مثال‌هایی از کاربرد «من بالغ» در زندگی و ارایه تکلیف برای جلسه بعد.
پنجم	آشنایی با بیماری‌های شخصیت	بررسی تکالیف جلسه قبل و آشنا نمودن اعضا با بیماری‌های شخصیت یعنی طرد، آلودگی و تسلط با رسم شکل و مثال و پاسخ به سؤالات اعضا و ارایه تکلیف جلسه بعد.
ششم	آموزش وضعیت‌های زندگی	بررسی تکالیف جلسه قبل و آموزش وضعیت‌های زندگی (من خوب نیستم، تو خوب هستی)، «من خوب نیستم، تو خوب هستی»، «من خوب هستم، تو خوب هستی»، «من خوب هستم، تو خوب هستی» پاسخ به سؤالات اعضا و ارایه تکلیف برای جلسه بعد.
هفتم	آموزش انواع روابط محاوره‌ای	یعنی موازی، متقاطع و پنهان، با ذکر مثال و بررسی تکالیف جلسه قبل و پاسخ به سؤالات اعضا و تکلیف برای جلسه بعد.
هشتم	آموزش رابطه سالم و چگونگی رسیدن به آن	آموزش مفهوم «نوازش» و انواع آن نوازش مشروط (مثبت و منفی) و نوازش غیرمشروط (مثبت و منفی) با مثال‌هایی مختلف، پاسخ به سؤالات اعضا و تکلیف برای جلسه بعد.
نهم	بررسی سه بخش مغز و تأثیرش در روابط	بررسی سه بخش مغز (مغز خزنده‌ای، مغز لیمبیک، مغز نئوکورتکسی) و تأثیرش در روابط، آموزش چگونگی حل اختلاف، بررسی تکالیف جلسه قبل.
دهم	آموزش بازدارنده‌ها و سوق دهنده‌ها	آموزش بازدارنده‌ها و سوق دهنده‌ها و ردیابی از نظر تحلیل ارتباط محاوره‌ای و تأثیر آنها در روابط و زندگی افراد، بررسی تکالیف جلسه قبل، اجرای پس آزمون.

خصوصیات ساختاری، شغلی و تعاملی خانواده را معین می‌سازد و شش بعد از عملکرد خانواده را که عبارت از «حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی و کنترل رفتار» می‌باشد، مشخص می‌کند [۱۷]. در این پژوهش از پرسش‌نامه ۴۵ سوالی که توسط

ابزار پژوهش: آزمون FAD1 به منظور تمایز میان خانواده‌های سالم و بیمار، الگوهای تبادلی میان اعضای خانواده را اندازه‌گیری می‌کند. FAD1 همان آزمون «سنجش خانواده» (FAD) است که بر اساس مدل Mac Master توسط Baldwin, Bishop و Epshtein تهیه و در ایران هنجاریابی شده است [۱۶]. این الگو

روایی FAD1 به دو طریق مورد تأیید قرار گرفت. اول با استفاده از نمره‌هایی که خانواده‌ها در مقیاس FAD1 بدست آورده بودند، دوم در نمونه ۵۰۳ نفری و با استفاده از یک روش تشخیصی، نمره‌های FAD1 توانست، ۶۷٪ خانواده‌های سالم و ۶۴٪ خانواده‌های بیمار را به درستی پیش‌بینی کند [۱۶].

روش تجزیه و تحلیل آماری: روش مورد استفاده در این پژوهش، t زوجی و تحلیل مانوا و تحلیل واریانس با نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۵ بوده است. در تحلیل مانوا یا چندگانه واریانس ممکن است چند متغیر مستقل، چند متغیر وابسته و چند متغیر مداخله‌گر کنترل شده وجود داشته باشد [۱۸].

در این پژوهش با توجه به این که بیش از یک متغیر وابسته (عملکرد، نقش، ابراز عواطف و حل مسأله) وجود دارد از آمار استنباطی پیشرفته تحلیل چند متغیره مانوا استفاده شده است. قدرت تبیین مقیاس‌های پیشرفته تحلیل چند متغیره مانوا نسبت به سایر روش‌های توصیفی و آمار استنباطی بالاتر است.

نتایج

در هر دو گروه ۵۰٪ نمونه‌ها زن (۱۰ نفر) و ۵۰٪ مرد (۱۰ نفر) بودند. از نظر تحصیلات در دو گروه بالاترین درصد مربوط به تحصیلات زیر دیپلم بود، به طوری که ۲۵٪ گروه آزمایش و ۳۵٪ گروه گواه را شامل می‌شد. میانگین سنی در گروه آزمایش، $46/25 \pm 7$ و گروه گواه $46/5 \pm 7/34$ سال بود که از نظر آماری اختلاف معنی‌داری با هم نداشتند. میانگین نمرات عملکرد خانواده گروه آزمایش از $96/2$ به $134/7$ و گروه گواه از $95/2$ به $96/4$ تغییر یافت که در گروه گواه نسبت به پیش‌آزمون تغییر

Najarian در سال ۱۳۷۴ هنجاریابی گشته، استفاده شده است و در آن سه سازه (نقش، حل مسأله، ابراز عواطف) مورد بررسی قرار می‌گیرد [۱۶]. از مجموع ۴۵ سؤال FAD1، ۲۰ سؤال آن مربوط به «نقش»، ۱۷ سؤال مربوط به «حل مسأله» و ۸ سؤال آن مربوط به «ابراز عواطف» می‌باشد [۱۶].

نقش: این بُعد اگرچه جنبه عمومی دارد، ولی بیشتر مربوط به نقش‌ها و وظایف اعضای خانواده و چگونگی تقسیم وظایف بین اعضا و قدرت برنامه‌ریزی جهت نظم در خانواده است [۱۶].

حل مسأله: مسائلی که در این بعد از عملکرد دخالت دارند عبارتند از: قدرت ابداع خانواده در حل مشکلات خویش، حمایت از یکدیگر در مواقع بحران، تدبیر مشکل، ارزشیابی راه‌های به کار گرفته شده، ارتباط صریح، اعتماد متقابل، مسئولیت‌پذیری، ایجاد مقررات و آگاهی از مسائل سایر اعضای خانواده [۱۶].

ابراز عواطف: این بعد به طور عمده در زمینه برقراری ارتباط عاطفی از طریق آگاهی یافتن از احساسات سایرین و ابراز عواطف نسبت به یکدیگر است [۱۶].

«ابزار سنجش خانواده» با ضرایب آلفای خرده مقیاس خود از ۷۲٪ تا ۹۲٪ از همسانی درونی نسبتاً خوبی برخوردار است [۱۶]. Najarian ضریب آلفای کرونباخ سازه‌های نقش، حل مشکل، ابراز عواطف و کل عملکرد را در FAD1 به ترتیب ۹۹٪، ۷۵٪، ۷۷٪ و ۹۳٪ گزارش نموده است که در سطح $p < 0/001$ همه سازه‌ها معنی‌دار بوده و همه سؤال‌ها با کل مقیاس همبستگی مثبت دارند. وی هم‌چنین به منظور بررسی روایی این آزمون از روش تحلیل عاملی استفاده نمود [۱۶].

متغیرهای مورد بررسی (عملکرد و مؤلفه‌های آن) نسبت به گروه گواه تفاوت معنی‌داری پیدا کرده است ($p < 0/0001$)

نتایج تحلیل کواریانس نشان می‌دهد که بین نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون عملکرد والدین در گروه آزمایش تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/0001$).

این تفاوت ناشی از عضویت گروهی آزمودنی‌ها است. هم‌چنین بین دو گروه (آزمایش و گواه) از نظر عملکرد کلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/0001$). ولی تعامل بین جنسیت و گروه به سطح معنی‌داری نرسیده است ($p < 0/9$). براساس ضریب اتا می‌توان گفت تفاوت گروهی صفر است. به عبارت دیگر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر هر دو جنس (پدر و مادر) به یک میزان تأثیر داشته است (جدول ۲).

چندانی نکرده بود و عملکرد مختل خانواده را نشان می‌دهد.

در رابطه با مؤلفه‌های عملکرد خانواده نیز در مؤلفه نقش، میانگین گروه آزمایش از ۴۲/۱ به ۵۷/۹ و گروه گواه از ۳۸/۸ به ۳۹/۲ تغییر یافته بود که در گروه گواه نسبت به پیش‌آزمون تغییر محسوسی نداشت. در مؤلفه حل مسئله، میانگین گروه آزمایش از ۳۹ به ۵۷/۹ و میانگین گروه گواه از ۳۹/۲ به ۳۹/۸ تغییر یافته بود که در گروه گواه نسبت به پیش‌آزمون تغییر قابل توجهی نداشت.

هم‌چنین در مؤلفه ابراز عواطف، میانگین نمره گروه آزمایش از ۱۵/۹ به ۲۲/۹ و میانگین نمره گروه گواه از ۱۷/۴ به ۱۷/۸ تغییر یافته بود که در گروه گواه نسبت به پیش‌آزمون تغییر چندانی نکرده و عملکرد مختل خانواده را نشان می‌دهد. به طور کلی نمرات گروه آزمایش در

جدول ۲- نتایج تحلیل کواریانس نمرات عملکرد والدین در دو گروه آزمایش و گواه

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	معنی‌داری	ضریب اتا	توان آماری
پیش‌آزمون عملکرد گروه (تحلیل ارتباط محاوره‌ای)	۲۰۹۳/۶۵۷	۱	۲۰۹۳/۶۵۷	۳۹/۹۰۳	$p < 0/0001$	۰/۵۱	۱
تعامل جنسیت و گروه	۱۴۰۷۰/۳۸۶	۱	۱۴۰۷۰/۳۸۶	۲۶۸/۱۶۷	$p < 0/0001$	۰/۸۷	۱
خطا	۱۹۴۱/۳۴۳	۳۷	۵۲/۴۶۹	۰/۰۰۵	۰/۹۴	۰۰۰	۱
کل	۱۸۷۰۳/۹۰۰	۳۹	-	-	-	-	-

جنسیت و گروه به سطح معنی‌داری نرسیده است، به عبارتی تأثیرپذیری هر دو جنس از آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای یکسان بوده است.

همان‌طور که یافته‌ها نشان داد فرضیات پژوهشی مبنی بر تأثیر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود عملکرد والدین و مؤلفه‌های آن در شهر رفسنجان مورد تأیید قرار گرفت. تأیید شدن این فرضیات، از مبانی نظری آن و تعمیم‌پذیری آن به جامعه مورد نظر حمایت می‌کند. در تفسیر این فرضیه که آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود عملکرد والدین پسر رابطه مثبت معنی‌داری را نشان داده است به نظر می‌رسد والدینی که مبادله دو جانبه خود و فرزندان را از زاویه دیگری دیده‌اند، با تغییر در نوع نگرش و تمرکز بر روی اعضای خانواده، به نوع رابطه متقابل خود و اعضا توجه نموده‌اند. این والدین عملکرد مثبت و مطلوب خانواده را از قبیل: درک درست اعضاء از یکدیگر، برنامه‌ریزی صحیح فعالیت‌های خانوادگی، ابراز احساسات و عواطف، پذیرش بدون قید و شرط یکدیگر، کمک به یکدیگر در مواقع اضطراری، ایجاد احساسات خوشایند، گرفتن تصمیمات مطلوب و مؤثر، تأکید بر راه‌حل‌نگری به جای مسئله‌نگری، اعتماد و اطمینان و کنار آمدن با یکدیگر را رقم زده‌اند. نتیجه این است که با بهبود عملکرد والدین و ایجاد امنیت روانی در خانواده، فضای مناسبی برای تکامل شخصیت و پرورش رفتار بالغانه فرزندان و سازگاری بیشتر آنها فراهم می‌گردد. نتایج به دست آمده از تحلیل داده‌ها، اثربخشی آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود مؤلفه‌های عملکرد والدین (نقش، حل مسأله، ابراز عواطف) را نیز مورد تأیید قرار داده است.

نتایج تحلیل واریانس چند متغیری (Manova) نشان می‌دهد که تفاوت بین دو گروه از نظر سه متغیر با ضریب اتا و توان آماری یکسان به ترتیب (۰/۸۶ و ۱) در هر سه منبع تغییر به سطح معنی‌داری رسیده است ($p < 0/0001$) این مطلب بیانگر این است که آموزش تحلیل محاوره‌ای بر مؤلفه‌های عملکرد خانواده تأثیر داشته است.

بحث

مطالعه حاضر به منظور تأثیر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود عملکرد والدین دانش‌آموزان پسر شهر رفسنجان صورت گرفته است. همان‌طور که یافته‌ها نشان داد، میانگین نمرات گروه آزمایش در متغیرهای مورد بررسی عملکرد و مؤلفه‌های آن (نقش، حل مسأله و ابراز عواطف) نسبت به گروه گواه تفاوت معنی‌داری پیدا کرده است. نتایج آزمون تی زوجی- تحلیل کوواریانس و تحلیل چند متغیره مؤلفه‌ها (manova) میزان معنی‌داری را نشان داده است. این نتایج با پژوهش Javadi [۱۲] که مشابه با پژوهش حاضر، بر روی مادران دانش‌آموزان دختر در تهران بوده است کاملاً همسو و یکسان است و با پژوهش Momeni [۱۳] در مؤلفه نقش ناهماهنگ است. همچنین با پژوهش‌های Steiner, Berg, [۸] Peterson [۹-۱۰] و Schimid [۶] که با پژوهش حاضر مرتبط بوده‌اند، هم‌خوانی دارد. این مطالب بیانگر این است که آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود عملکرد والدین و مؤلفه‌های آن در سه حوزه (نقش، حل مسأله و ابراز عواطف) تأثیر داشته است و فرضیه مبنی بر تأثیر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود عملکرد والدین و مؤلفه‌های آن مورد تأیید قرار می‌گیرد ولی تعامل بین

توانایی بالقوه خود باشند و آرامش بیشتری را تجربه و ارتباطی اثربخش را برقرار نمایند (حل مسأله).

علاوه بر این، آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای به والدین کمک نموده تا احساسات، افکار و حالات دیگر روانشناختی خود را بیشتر مورد توجه قرار دهند و از توانمندی‌های عاطفی و روانی خود برای غلبه بر الگوهای ارتباطی ناکارآمد (سرزنش‌گری و پرخاشگری کلامی و غیرکلامی) استفاده کنند. در نتیجه، والدینی که می‌توانند تعارضات موجود در رابطه را با به کارگیری روش‌های مثبت و استفاده کمتر از تعاملات منفی و بکارگیری نوازش‌های غیرمشروط مثبت کلامی و غیرکلامی مدیریت کنند فضایی ایجاد می‌کنند که در آن فرصت بیشتری برای خودافشایی احساسات (گفتگو درباره غم‌ها، ترس‌ها و نگرانی‌های خود) و خودرهبی و خودباوری که همان نوازش بالغانه است به وجود آید (ابراز عواطف).

لازم به ذکر است که پژوهش حاضر با تمام تلاش برای انجام هر چه بهتر و کامل‌تر آن صورت گرفت ولیکن با محدودیت‌هایی از قبیل تعمیم‌پذیری آن به سایر جوامع و انجام پژوهش بر روی والدین دانش‌آموزان دبیرستانی نه سایر مقاطع تحصیلی و میزان ماندگاری تجربه گروه مواجه بوده است. لذا با توجه به تأثیر این روش درمانی پیشنهاد می‌شود که توسط مشاوران متخصص و مجرب در این حوزه، در کلینیک‌ها و مراکز مشاوره سازمان‌ها، دادگستری، مدارس، ادارات و کارخانجات به اجرا گذاشته شود و همچنین در کلاس‌های آموزش قبل از ازدواج در مراکز بهداشت و درمان برگزار شود تا زوجین از ابتدای شروع زندگی

در تأیید این فرضیه می‌توان گفت که والدین توانسته‌اند با تمرکز بر نوع رابطه، تأکید بر رفتار بالغانه و پرهیز از تحکم والدانه (سرزنش‌گری و کنترل‌کننده بودن) مسئولیت‌پذیری نسبت به وظایف، توزیع وظایف به صورت عادلانه (انتظارات بجا و متناسب با توان) درک متقابل، توجه به علاقه‌مندی‌های یکدیگر و پرهیز از هرگونه خودمحوری، ابراز وجود را در خانواده سبب شوند. شکل‌گیری ابراز وجود و رفتار جسورانه باعث احساس و نگرش مثبت به درس و مدرسه و تداوم این رفتارها منجر به بالارفتن موقعیت اجتماعی دانش‌آموز در گروه همسالان و در کلاس درس می‌شود. بالارفتن و یا بالابودن موقعیت گروهی یک فرد می‌تواند انگیزه‌ای برای عملکرد تحصیلی بهتر وی باشد. نتیجه این که رفتار، رفتار می‌آفریند. بنابراین یک ارتباط مناسب و بالغانه می‌تواند همه اعضای خانواده را در وضعیت «من خوبم، شما هم خوب هستید» قرار دهد و موجب تقویت عزت نفس و رفتار قاطعانه در فرزندان گردد (نقش).

هم‌چنین والدین با تمرکز بیشتر بر نوع رابطه، توانسته‌اند باعث قدرت ابداع خانواده در حل مشکلات خویش (راه حل محور بودن)، حمایت از یکدیگر در مواقع بحران، تدبیر مشکل، ارزشیابی راه‌های به کار گرفته شده، ارتباط صریح و شفاف، اعتماد متقابل، مسئولیت‌پذیری، ایجاد مقررات و آگاهی از مسائل سایر اعضای خانواده شوند. به طوری که با کاهش کشمکش‌ها، تعارضات، ناسازگاری‌های رفتاری که پیامد آن اضطراب می‌باشد به اعضاء خانواده کمک نمایند که با ابراز احساسات و ارائه راه حل برای مشکلات خویش، توجه به نقاط قوت و ضعف خود و عدم توصیف یکدیگر به عنوان مقصر، قادر به بروز

مؤلفه‌های آن (نقش، حل مسئله و ابراز عواطف) مؤثر بوده است. یکی از علل مهم اختلال در عملکرد خانواده عدم آگاهی افراد در مورد اهمیت ارتباط و شیوه‌های برقراری ارتباط مؤثر است. بنابراین آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای Berne می‌تواند یک روش کاربردی برای برقراری ارتباط بالغانه با فرزندان و بهبود بخشیدن به ارتباطات ضعیف باشد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از نظرات ارزشمند داوران محترم مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان و هم‌چنین از مساعدت و همکاری سرکار خانم زهرا هاشمی و خانم مینا ولی‌نژاد صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

مشترک بتوانند ارتباط صحیح و سالمی با هم داشته باشند و هم‌چنین انجمن‌های اولیاء و مربیان آموزش و پرورش نیز آموزش خانواده را بر اساس آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای مورد توجه قرار دهند. اما جهت پی‌گیری ارزشیابی اثربخشی گروه درمانی در بلند مدت پیشنهاد می‌شود که طی تحقیق دیگر، ماندگاری اثر مطالعه و ارتباط متقابل عملکرد والدین با فرزندان در آینده بررسی شود.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش بیانگر آن است که آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای Berne بر بهبود عملکرد والدین و

References

- [1] Goldenberg I. Goldenberg H, Family Therapy, 7th ed. New York: Thomson, 2008; pp: 10-1.
- [2] Whitaker A. Robitshek E, Multidimensional family functioning. *J Counseling Psychology* 2001; 48(4): pp: 420-7.
- [3] Ruchkin E. Koposov B. Family Functioning, Parental rearing and behavioral problems in delinquents. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 2000; 7(4): pp: 310-9.
- [4] Prochaska J. Systems of psychotherapy, 7th ed. New York: Avon, 1999; pp: 267-8.
- [5] Shafieabadi A, Naseri Gh. Consultation Theories and psychotherapy, 12 Ed Tehran: University Publication Center, 2006; pp:216-42. [Farsi]

- [6] Schimid B. The Role concept of transactional analysis and other approaches to personality, encounter, and cocreativity for all professional fields. *Transactional Analysis J* 2008; 38(1): 17.
- [7] Stewart I. Joines V. A new Introduction to Transactional Analysis, 7th ed. Carolina: Lifespace, 2007; pp: 22-8.
- [8] Berg I K. Steiner T. Children's solution work. New York: WW Norton, 2003; pp: 75-83.
- [9] Peterson R. Green S. Families first keys to Successful Family Functioning "Family Roles". <http://www.ext.vt.edu/pubs/family/350-093.html>, accessed on: 2009.
- [10] Peterson R. Green S. Families first keys to Successful Family Functioning "communication". <http://www.ext.vt.edu/pubs/family/350-092.html>, accessed on: 2009.
- [11] Allen B. Scripts the role of Permission. *Transactional Analysis J* 1998; vol 2 , No. 2, p:72-4.
- [12] Javadi B. Determinaning the effectiveness of transactional analysis training on mothers to improve the family function, the mothers of high school girl students of Tehran's second district. [Unpublished M.A Thesis] Iran: Tehran, Azad University Sciences and Research Branch; 2007. [Farsi]
- [13] Momeni M. Determining the effectiveness of Mothers group treatment with Berne transactional analysis to improve the parental relation of high school girl student of Tehran. [Unpublished M.A Thesis] Iran: Tehran, Azad University Sciences and Research Branch; 2007. [Farsi]
- [14] Harris TA, Harris AB. Staying ok, 5th ed. New York: Morrow- avon, 2004; pp: 5-6.
- [15] Corey G. Theory and Practies of Counseling and Psychothrapy, 7th ed. New York: Thomson, 2005; p: 30.
- [16] Najariyan F. The Effective Factors in Family Efficiency: Determining the Psychoanlysis Featurers of Family Comparison FAD1 [Unpublished M.A Thesis] Iran: Tehran, Azad University Rodehen Branch; 1996. [Farsi]
- [17] Sanayi B. The measures of comparison between family and marriage. Tehran: Besat Publications, 2000; pp: 25-7. [Farsi]

- [18] Molevi H. The practical textbook SPSS-10-13-93. [Farsi]
14; Esfahan: Poyesh Andisheh, 2007; pp: 84-

The Effect of Berne's Transactional Analysis Training on Improving the Parents' Functions of High School Boy Students in Rafsanjan

M. Fathipour¹, G.R. Ebrahimi Nejad², S. Khosravi³, M. Rezaeian⁴, A.A. Pourshanazari⁵

Received: 24/10/09

Sent for Revision: 12/01/10

Received Revised Manuscript: 01/02/10

Accepted: 27/02/10

Background and Objectives: The happiness and felicity of every person to a large extent is related to his/her communication with others. The purpose of this study was to investigate the effectiveness of transactional analysis training on the parent's function of high school boy students in Rafsanjan in 2009.

Materials and Methods: This experimental study was performed on 40 parents of high school boys who had acquired low scores from FAD1 questioner. The parents were randomly divided into two groups (control and an experimental group). The experimental group were trained under transactional training for 10 sessions, one and half hours each session, for one week. Then the FAD test was performed for both groups. Manova and Variance analysis were used to analyze the data.

Results: The results of the study indicated that the mean of the functional scores of post test in the experimental group compared to the control group was statistically significant (134.7 ± 9.87 , 96.4 ± 10.72) ($p < 0.0001$). Also after the post test there was a statically significant difference between the parents' functions (role, express of affection, and problem solving) in the two groups ($p < 0.0001$). The functional scores of the experimental group increased from 42.1, 39 and 15.9 to 57.9, 57.9 and 22.9 respectively. This indicates that transactional analysis training has improved the parents' functions.

Conclusion: Based on the results of this study, it can be concluded that transactional analysis training can be an effective method for an adult relationship and improve the weak relationships.

Key words: Transactional Analysis, Parents' Functions, Boy Students, Rafsanjan

Funding: This research was funded by Islamic Azad University, Marvdasht branch, Marvdasht, Iran.

Conflict of interest: None declared.

Ethical approval: The Ethics Committee of Islamic Azad University approved the study.

1- MSc Student, Dept. of Consulation and Guidance, Azad university, Marvdasht, Iran

(Corresponding Author) Tel:(0391) 8223544, Fax:(0391) 5236280, E-mail: fathipour_m@yahoo.com

2- Assistant Prof., Dept. of Psychiatry, University of Medical Sciences, Kerman, Iran

3- Academic Member, Azad University, Firooz abad, Iran

4-Associate Prof., Dept. of Social Medicine, University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran

5-Associate Prof., Dept. of Physiology, University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran